

Ўчмас лаҳзалар

17:08 / 01.11.2017 7266

Илк учрашув

Хурматлари ва қадр-қимматлари қалбларнинг энг тўридан жой олган бу Инсон билан ўтказган вақтларни ва мулоқотларни ҳамиша ажиб бир соғинч, энтикиш билан эслайман. Булар мен учун айниқса саодатли, фахрли ва шарафли лаҳзалар эди. Чунки қисмат бизларни турли вақтларда, турли жойларда кўп марта учраштируди.

Устозни ilk бор етмишинчи йилларнинг охирларида Бухоро шаҳридаги ўша машҳур илм-маърифат даргоҳи – Мир Араб мадрасаси ҳовлисида учратганман. Ўша учрашув ҳозиргидай кўз ўнгимда: қадбаланд, оқ нейлон кўйлагининг енглари бир-икки шимарилган Устоз қўлда китоб билан биз турадиган ҳужра олдидан салмоқли қадам ташлаб ўтиб кетаётган эканлар. Мен бу янги талаба билан танишиш ва хонамизга таклиф қилиш учун ҳужрадан чиқдим. Икков кўришдик, ним табассуми ўзига ярашган, оқ юзи нурли сиймо ўзини Муҳаммад Содик деб таништириди. Бу тасодифий учрашувдан жуда севиндим, у кишини ҳужрага таклиф этдим. Биз бир илм даргоҳида таҳсил олишимизни билиб, яхши ниятлар қилдик.

Илк учрашув, ilk суҳбатлар келажакда янада кўп ва давомли бўлди. Шайх талabalар орасида тезда ўз билими, маърифати, одоб-ахлоқи, илмга

чанқоқлиги, эътиқоди мустаҳкамлиги билан ном чиқардилар ва мадраса талабаларининг пешқадамига айландилар ва ниҳоят “мужтаҳид” деган улуғ номга сазовор бўлдилар. Мен ана шу номдор Устоз билан бўлган учрашувлардан бириккитасини муҳтарам ўқувчилар билан баҳам кўришни истадим.

Миср диёрида

Аллоҳ азза ва жалланинг буюк инояти, раҳмати ва фазлу карами туфайли каминага бир неча йил “Ер юзидағи жаннат боғларидан бири” деб номланган Миср диёрида истиқоматда бўлиш ва таҳсил олиш насиб этди. Ўн олти йил мобайнида Қоҳира шаҳридаги минг йиллар давомида динимиз, эътиқодимиз, имонимиз, икки дунё саодатимиз боиси исломият хизматида сергаклик билан турган “Азҳари шариф”да илм олиш, унинг забардаст олиму алломалари, устозу мураббийлари ҳузурида дарс тинглаш, маърифат булоқларининг зилол сувларидан баҳра олиш шарафига мұяссар бўлдим. Мана шу улуғ ва шарафли ишнинг бош сабабчиси, рағбатлантирувчиси Шайхимиз, Устозимиз бўлганларини самимий эътироф қилиб, ҳурмат ва муҳаббат билан эслайман. У кишининг илм ва иймон йўлидаги хизматлари ва фидокорликлари эвазига Аллоҳ таоло Ўзининг энг олий мукофотлари ва даражалари билан сийласин.

Тўқсонинчи йилларнинг боши эди. Шайх ҳазратлари Аллоҳ таолонинг лутфу инояти илиа собиқ Иттифоқ Олий Кенгашига Халқ вакили (депутати) этиб сайландилар. Ўша пайтдаги Иттифоқ раҳбари Михаил Горбачев бошлаган катта ўзгариш ва сиёсий ислоҳотлар натижасида бошқа жабҳаларда бўлгани каби дин, эътиқод соҳасида ҳам баъзи ижобий ўзгаришлар юз бера бошлади. Ҳазратнинг Халқ вакили этиб сайланишлари узоқ йиллар даҳрийлик исканжасида қолган мусулмонлар оммасининг кўксига шабада тега бошлаганининг бир тимсоли эди. Халқ ноиби этиб сайланган Шайх ҳазратлари дунё тамаддунига бебаҳо ҳисса қўшган Миср диёрига ташриф буюриб қолдилар. Бунинг сабаби, у зот Мисрнинг олий мукофотига сазовор кўрилиб, ана шу мукофотни тантанали топшириш маросимига таклиф қилинган эдилар.

Атоқли олимлар ва арбобларга мукофотларни Мисрда ҳар йили ўтказиладиган Мавлиди шариф тантаналарида ўша Ўчмас лаҳзалар пайтдаги Миср давлатининг раҳбари Ҳусни Муборак топшириши керак эди. Тантаналарда Азҳари шарифнинг буюк шайхи, устозимиз Жодул Ҳақ Али Жодул Ҳақ, бошқа машҳур уламолар, хорижий мамлакатлардан келган бир қанча номдор олимлар иштирок этишмоқда эди. Камина ҳам шу мажлисга

таклиф қилингандың әдим.

Муборак Рабиул-аввал ойининг нурли ва латиф оқшомларидан бирида Қохира шаҳри марказидаги Азҳари Шариф жомеъ масжиди таркибидаги буюк аллома Мұхаммад Абдуҳ номидаги мажлислар қасридамиз. Катта, қадимий ва чароғон қасрнинг хос хонасида Шайх симобий салла, оқ жужун чопонда салобат билан ўтирибдилар. Ўнг томонларида Азҳар шайхи Жодул Ҳақ, сүл томонларида эса, Миср президенти Ҳусни Муборак ўтиришибди. Уларнинг ён томонларида эса катта анжуманга таклиф этилган улуғ устозлар, олиму-алломалар, қадрли меҳмонлар доира шаклида қўйилган арабий зарҳал ўриндиқлардан жой олишган. Ҳамманинг нигоҳи, дикқат-эътибори бир нуқтага – Шайх ҳазратларининг сиймосига ва у кишининг оғзидан тўкилаётган сўз гавҳарларига қаратилган. Ҳазрат Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари идорасининг раиси, Турон замини мўмин-мусулмонларининг муфтийи, Иттифоқ Олий Кенгашига сайланган халқ вакили сифатида ўлка мусулмонларининг ҳаёти ва муаммолари ҳақида гоҳ жўшиб, гоҳ куйиниб гапирадилар. Шайх олимларга хос викор, чиройли лутф билан Азҳар шайхига, Миср президентига Имом Бухорий юрти мусулмонларининг Миср халқига йўллаган самимий саломдуоларини етказишдан нақадар мамнун ва масур эканларини уларнинг тили ва лаҳжасида изҳор қиласа эдилар.

Камина бу тарихий мулоқотни ҳеч бўлмагандага фотосуратга муҳрлаб қўйиш ҳаракатига тушиб қолдим. Қулай фурсатни пойлаб туриб сўз навбати Азҳари шариф Шайхига берилган вақтда фотоускунани костюмим чўнтағидан олдим, одоб билан Миср раҳбари ва устозлардан изн сўрадим. Ижозат бўлгач, уларни тез-тез суратга ола бошладим. Шу пайт кутилмаган ҳодиса юз берди. Анжуманга ташриф буюрган Миср президенти ва Азҳари шариф Шайхи ҳамда чет эллик шарафли меҳмонлар хавфсизлигига маъсул бўлган шахслардан бири олдимда пайдо бўлиб, анжуманда фотосуратга олиш мумкин эмаслигини айтди. Шунда иккинчи бир кутилмаган иш бўлди, Миср президенти Ҳусни Муборак масъул кишига ишора қилиб, ўзи бунга ижозат берганини билдириди. Шундай қилиб, керакли суратларни олишга улгурдим. Қоидага биноан масъул киши мендан фотоускунани унга беришимни, анжуман ниҳоясида қайтиб беришини айтди. Мен дарҳол ускунани унга бердим. Ушбу тантаналарда олинган эсдалик суратлари Устознинг архивларида сақланиб қолган бўлса керак.

Юқорида зикр қилинганидай, ўша кунги анжуман Пайғамбаримиз Мұхаммад алайҳиссалом мавлидларига бағишлиланган бўлиб, унда машхур

қорилар Қуръони каримдан тиловатлар қилишди, машҳур ҳофизлар машҳур мисрлик шоир Аҳмад Шавқий ва бошқа шоирларнинг Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам тавваллудларига бағишиланган қасидаларидан ўқиши. Шундан сўнг Миср Араб Республикасининг президенти Ҳусни Муборак биринчи бўлиб шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф жанобларига Мисрнинг биринчи даражали “Нил лаври” олтин нишонини топширди. Шу тариқа бир қатор чет эллик ва мисрлик машҳур уламолар ҳам давлат мукофотлари билан тақдирландилар. Анжуман ниҳоясида унинг барча иштирокчилари мукофотланганларни, Шайх ҳазратларини юксак мукофот билан самимий табрикладилар.

Азҳар Шайхи ҳузурида

Анжуманнинг эртасига бутун дунё мусулмонлари ўртасида алоҳида нуфуз ва ҳурматга молик бўлган илм даргоҳи, минг йиллар мобайнида Ислом динининг ҳимоячиси бўлиб келган Азҳари шарифнинг улуғ Шайхи Жодул Ҳақ Али Жодул Ҳақнинг Шайх ҳазратлари билан учрашиш таклифини айтиб қолдилар. Миср диёрининг азиз меҳмони, Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари диний бошқармасининг раиси, муфтий, Совет Иттифоқи Олий Кенгашининг депутати шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф ҳазратларини Азҳари шариф уламолари, устоз ва давлат арбоблари иштирокидаги дўстона мулоқоти бўлиб ўтди. Ўша куни Азҳари шарифнинг Қоҳирадаги ҳазрати Ҳусайн масжиди ҳудудида жойлашган қадимий ва улуғвор биноси ҳар кунгидан ҳам гавжум бўлиб кетди. Азҳари шариф шайхининг қабулхонаси жойлашган иккинчи қават йўлакчасига яп-янги қизил поёндоз солинган. Шайх ҳазратларига Совет Иттифоқининг Миср Араб Республикасидаги элчихонаси масъул котиби, бир қанча масъул ходимлар ва ушбу сатрлар муаллифи ҳамроҳ бўлдик.

Азҳари шарифнинг фазилатли Шайхи қароргоҳидан жомеъа устозлари, атоқли олимлар табассум ва хурсандчилик билан шайх Муҳаммад Содикнинг истиқболларига чиқиши. Азҳари шарифнинг Шайхи Жодул ҳақ Али Жодул Ҳақнинг ўринbosарлари, давлат вакиллари, машҳур уламолар, жомеъанинг бўлим ва идоралари масъуллари ҳам ҳозир бўлишди. Шайх Муҳаммад Содик Азҳари Шариф шайхига Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари янги замон арафасида яшаётганлари, Ином Бухорийнинг Ислом ва мусулмонлар ҳаётида тутган муҳим ўрни, Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатларини соф ҳолда сақлаш ишига қўшган ва бу соҳада беминнат хизмат қилган Мовароуннаҳр уламо ва фузалолари ҳақида батафсил сўзлаб бердилар. Шайх ҳазратлари

яна Азҳари шарифнинг дунёдаги барчамусулмонларга ҳидоят йўлини кўрсатиш, илм толибларига мўътадил маърифат тарқатишдаги ўрни тўғрисида, қайта қуриш шарофати билан совет Иттифоқининг турли минтақаларидан келиб, Азҳари шарифда илм таҳсил олаётган талабалар ва Миср давлатининг уларга яратиб бераётган имконият ва шароитларни алоҳида таъкидлаб ўтдилар. Шайх Муҳаммад Содик шунингдек Аллоҳ таолонинг лутфу инояти ва фазли билан бутун дунёга машҳур бўлган Азҳари шариф ва унинг Шайхи раҳбарлигига олиб борилаётган хизматларга катта баҳо бердилар. Даҳриёна мустабид тузум кўланкаси мусулмонлар ҳаётидан астасекин мавҳ бўлаётгани ва ҳали бу соҳада қилинадиган ишлар кўплиги, биринчи навбатда етук диний кадрлар тайёрлаш, зарур диний адабиётларни чоп этиш лозимлиги, айниқса бу соҳада катта тажрибага эга бўлган Азҳари шариф билан яқиндан ҳамкорлик қилиш муҳимлигини ҳам гапириб ўтдилар.

Шунда Азҳари шариф Шайхи бунинг учун икки ўртада бирор расмий келишув ёки ўзаро шартнома тузилиши зарурияти борлигини айтди. Шайх ҳазратлари у кишига “Камина бунга тайёрман”, дедилар. Азҳар шайхи ишора қилган эди, шахсий котиблари дарҳол қалам-дафтар билан ҳозир бўлди. Унга керакли топшириқлар берилди. Орадан ҳеч қанча вақт ўтмай Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари диний бошқармаси ва Миср Араб республикасининг Азҳари шариф дорилфунуни ўртасида ўзаро ҳамкорлик, диний кадрларни тайёрлаш, турли диний китобларни нашр этиш ва айирбошлаш, уламо ва устозларнинг ўзаро ҳамкорлиги тўғрисидаги шартнома матни тайёр бўлди. Ҳар икки улуғ ва фазилатли шайх шартнома бандларини синчиклаб ўрганиб чиқишишгач, Совет Иттифоқининг Қоҳирадаги элчихонаси масъул ходимлари аввалига бир оз шошиб қолишиди. Ҳеч бир тайёргарсизлик ёки танишувларсиз ўзаро ҳамкорлик ҳақида ўз иштирокларида шартноманинг имзоланиши масъулиятидан ташвишга тушиб қолишиди. Аммо қайта қуриш сиёсатининг самаралари, қолаверса, Шайх ҳазратларининг мамлакат Олий Кенгаши депутати сифатида катта ваколатга эгаликлари вазиятни хийла юмшатди.

Аслида бундай шартноманинг шошилинч имзоланиши даврнинг талаби эди. Миср мамлакатида Азҳари шарифнинг шайхи мартаба ва мақомда давлат раҳбаридан кейинги иккинчи ўринда туради. Қолаверса, шайх Жодул Ҳақнинг обрўси ва нуфузи жуда юқори эди. Шайх Муҳаммад Содик Юсуф ҳам беш иттифоқчи республика мусулмонларининг диний раҳнамоси, Иттифоқ Олий Кенгашининг депутати сифатида шундай ҳамкорлик шартномасини тузишга ҳақли эдилар. Элчихона ходимлари ҳам бу

шартноманинг имзоланиши тарихий воқеа бўлганини таъкидлаб ўтишди. Орадан бир-икки кун ўтиб мазкур шартнома СССРнинг Миср Араб республикасидаги фавқулодда ва муҳтор элчиси Виноградов иштироқида қайта имзоланиб, расман тасдиқланди.

Шайх ҳазратларининг юртимизда илммаърифат тарқатиш, узоқ йиллик даҳриёна жамиятда яшаган халқимизнинг диний билимларга бўлган эҳтиёжини қондириш, талабаларнинг илм олиш йўлидаги саъи-ҳаракатларини тўғри йўлга йўналтириш соҳасида олиб борган фаолиятлари ва ҳаракатлари бу билангира чекланмайди. Шайх Муҳаммад Содик бу борада ўта беназир бўлиб, ҳеч кимнинг ақли ва хотирига келмаган улуғ ва кенг қамровли ишларга дадил қўл урар ва Аллоҳ азза ва жалланинг мадади билан ҳамиша бунда муваффақиятга эришардилар. Дарҳақиқат, Шайх ҳазратлари талабалик йилларидаёқ Бухородаги МирАраб мадрасасида ҳам, Имом Бухорий номидаги Тошкент олий Ислом маъҳадида ҳам, Ливиядаги олий ўқув юртида ҳам ўзлари илм талабида бўлишлари билан бир қаторда ўзларига эргашган барча шогирд ва илм толибларига қўлларидан келганича ёрдам беришга, уларнинг илм олишларига имкон яратишга интилардилар. Айниқса, у зотнинг талабаларга ҳамиша танқислик қиласидиган, аксар ҳолларда етишмайдиган дарслик ва ўқув қўлланмаларини етказиб беришдаги хизматлари алоҳида таҳсинга лойик. Кўпинча Бухоро ва Тошкентдаги Ислом ўқув юртларидағи талабалар учун дарсликларни хориждан ҳам олиб келишда кўп жонбозлик кўрсатдилар.

Эсимда: Иттифоқ Олий Кенгашига Халқ вакили этиб сайланган илк йилларида Ливандаги энг машҳур матбаалардан юқори сифатда чоп этилган кўп нусхадаги ўқув-дарслик китобларини Ливандан тўппа-тўғри Москвага олдириб келар эдилар. Шайх ҳазратлари ўшанда Дин ишлари бўйича қўмитага, Олий Кенгаш раисига вакиллик сўрови билан мурожаат қилиб, божхонага этиб келган дарслик китобларни биттасини ҳам қолдирмай олдириб берган эдилар. Шунда камина бу китобларни картон қутиларга жойлаб, Москвадаги Қозон вокзалига олиб келиш, ҳарбий хизматни тугатиб Тошкентга қайтаётган икки аскар йигит орқали Ўзбекистонга юборишни ташкил қилиш ишида иштироким борлигидан қувонаман. Аскар йигитларга вагондан иккита алоҳида купени сотиб олиб, ҳар икки купенинг шифтигача китоб юклаган, иккала купега аскар йигитларни биттадан жойлаб, поезд йўлбошловчисига илтимос билан бу омонат китоблар мадраса ва талабалар мулки эканини тушунтириб, Тошкентга жўнатиб юборган эдик.

Ўша кунги ҳолат сира эсимдан чиқмайди: Москва ҳавоси тез ўзгариб, тўсатдан шаррос ёмғир ёғиб юборди. Аскар йигитлар устларидаги узун шинелларини ечиб, улар билан китоблар солинган картонларни ёмғирдан пана қилиб ўтиришар, ҳаммамиз бошдан-оёқ шалаббо бўлган, муздек ёмғир суви уст кийимлардан ўтиб, пойабзаллар ичига тўлганига қарамай, китобларни вагонга юклаган эдик. Бу ишларнинг савоби қанчалар улуғ эканини юракдан ҳис қилиб, машаққат ва қийинчиликларни тезда унуган, илмга чанқоқ талабаларнинг бу китоблардан нечоғли хурсанд бўлишларини ўйлаб, ич-ичимииздан севиниб қўяр эдик. Талабалар учун китоблар харид қилиш ёки ундириш, уларни олис юртлардан олдириб келиш, божхона муаммоларини ҳал этиш, яна уни юртимизга жўнатиш ишларига бевосита бошчилик қилган Шайх ҳазратларига Аллоҳ таоло томонидан берилажак ажр-мукофотларнинг бизларникидан ҳам кўп бўлишидан умидворлик эса бундан ҳам севинчли ва фахрли эди.

Абдулҳамид ТУРСУНОВ,

Ўзбекистон мусулмонлари идораси ходими.